

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Катерина Кучина

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкривається специфіка навчання дорослих людей з інвалідністю, зокрема його мета, завдання, принципи, функції. Розглянуто дефініцію «інклюзія» як концепцію, динамічний процес, діяльність і освітню технологію. Пропонується розуміти інклюзію в широкому сенсі – як процес збільшення можливостей для участі людини з інвалідністю не лише у формальній, а й у неформальній освіті, як можливість зниження ступеня її ізоляції, оскільки основним завданням інклюзії в освіті є ліквідація соціальної ізоляції (виключення). Доведено, що організацію інклюзивного навчання необхідно досліджувати не тільки на рівні формальної дошкільної, загальноосвітньої та вищої освіти, а й на всіх рівнях безперервної освіти. Акцентовано увагу на завданнях адрогога з урахуванням бар'єрів, що виникають у процесі навчання людей з інвалідністю.

Аннотация

Кучина Екатерина. Особенности обучения взрослых людей с инвалидностью.

В статье раскрывается специфика обучения взрослых людей с инвалидностью, в частности его цели, задачи, принципы, функции. Рассмотрено дефиницию «инклюзия» как концепцию, динамичный процесс, деятельность и образовательную технологию. Предлагается понимать инклюзию в более широком смысле – как процесс увеличения возможностей для участия человека с инвалидностью как в формальном, так и в неформальном образовании, как снижение степени его изоляции, поскольку основной задачей инклюзии в образовании является ликвидация социальной изолированности (исключения). Доказано, что организацию инклюзивного обучения необходимо исследовать не только на уровне формального дошкольного, общеобразовательного и высшего образования, но и на всех уровнях непрерывного образования. Акцентировано внимание на задачах адрогога с учетом барьеров, возникающих в процессе обучения людей с инвалидностью.

Resume:

Kuchyna Kateryna. The peculiarities of educating adults with disabilities.

The article reveals the peculiarities of educating adults with disabilities in the aspects of goal, tasks, principles, functions. The author examines the notion of "inclusion" as a concept, dynamic process, activity and educational technology. We propose to understand the inclusion in the wider sense – as a process of increasing opportunities of participation of a person with disabilities also in informal education, an opportunity of decreasing the level of his/her isolation, since the main task of inclusion in education is liquidation of social isolation (exclusion). It is proved that inclusive education requires research of its organization not only on the level of formal preschool, school, and higher education but on the levels of continuous education. The author points out the tasks of andragogues that work with adults who have disabilities – helping them in overcoming the complex of barriers: physical, psychological, social, educational, moral-willed; create the conditions that favors the development of personality by using active forms of education. We should specify that introduction of remote education of people with special needs, despite positive moments, has some disadvantages: it does not solve the problem of socialization, significantly increasing isolation, ignores the development of motivation and, as a result, it is not always productive. It is underlined that educational process should be directed at the extension of the sphere of social surrounding of people with special needs, creation of conditions for insertion of social partnership. In the process of getting education by people with disabilities the positive is that they not only gain professional skills but also social competences and they get directed at self-development. On the modern stage, success of education for adults with disabilities can be only achieved by interaction and partnership of government and non-government institutions and civil organizations. The attention is accentuated on the necessity of implementation of the world's experience of how to include people with special needs into formal and informal education in Ukraine that will favor formation of civil society.

Ключові слова:

інклюзія; інклюзивний підхід; індекс інклюзії; бар'єри; дорослі люди з інвалідністю.

Ключевые слова:

инклюзия; инклюзивное подход; индекс инклюзии; барьеры; взрослые люди с инвалидностью.

Key words:

inclusion; inclusive approach; index of inclusion; barriers; adults with disabilities.

Постановка проблеми. З явищем інвалідності стикається кожне суспільство. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, сьогодні у світі налічується понад 500 мільйонів інвалідів. В Україні їх понад 2,8 мільйони, тобто 6,1% від загальної кількості населення, серед них майже 80% інвалідів – це люди працездатного віку. На жаль, кількість інвалідів у нашій країні щорічно зростає. Так, наприклад, десять років тому їх кількість становила 5,3%. Нині ситуація ускладнюється наслідками воєнних дій на Сході України, що неминуче призводить до збільшення кількості людей з інвалідністю.

Необхідність більш активного впровадження освітньої інклюзії підтверджується документами, у яких задекларовані основні принципи формування політики дотримання прав людини: Загальна Декларація ООН

про Права людини (1948), Декларація ООН про права інвалідів (1975), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993), Саламанкська декларація, Рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами (1994) та ін. Так, у 2008 р. на 48 Міжнародній конференції ЮНЕСКО йшлося про те, що інклюзивне навчання відіграє важливу роль у досягненні гуманітарного, соціального та економічного розвитку. На сьогодні в нашій країні інклюзивне навчання офіційно визнано напрямом розвитку освіти, що потребує досліджень у плані його організації не тільки на рівні дошкільної ланки, загальноосвітньої та вищої школи, а й на всіх рівнях безперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освітньої інклюзії цікавили багатьох зарубіжних учених (Д. Барбер, Т. Бут, Ч. Веббер,

Д. Деспелер, М. Кинг-Сирс, Т. Лорман, Т. Міттлер, К. Стаффорд, Д. Роза, Д. Харві та ін.). Різні аспекти цього питання вивчали й вітчизняні науковці (Ю. Богінська, Л. Будяк, Л. Вавіна, Н. Ворон, О. Глузман, М. Євтух, І. Зверева, Т. Ілляшенко, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, Н. Мирошніченко, Ю. Найда, Г. Овчаренко, П. Плотников, Н. Софій, С. Хлебик та ін.). У дослідженнях В. Бондаря, Л. Волкової, І. Гілевич, В. Засенка, Г. Махортової, В. Синьова, Л. Тигранової, Л. Шипициної особлива увага приділяється питанням надання допомоги особам з обмеженими можливостями в процесі їхньої інтеграції в суспільство, вивчення спеціальних умов інклюзії, визначення основних напрямів включення осіб з особливостями в розвитку в загальноосвітній процес.

Позитивним є те, що сьогодні андрагогіка вже має напрацювання у сфері навчання людей з інвалідністю, про що свідчить тематика досліджень: специфіка й варіативність моделей і методів; основні напрями в міжнародній практиці навчальної роботи; інтеграція в життя соціуму й створення спеціальних установ та інформаційного простору, пристосованого до стану інвалідності; принципи організації освітньої діяльності; функції навчання дорослих інвалідів; специфіка андрагогічної позиції в системі навчальної взаємодії тощо.

Формулювання цілей статті. Однак, незважаючи на певну кількість інформації з порушених питань, особливості освітньої інклюзії дорослих з інвалідністю сьогодні ще не стали предметом спеціального системного дослідження у вітчизняній науковій літературі. Саме тому мета статті полягає у визначенні особливостей освітньої інклюзії дорослих з інвалідністю.

Дослідження виконується відповідно до тематичного плану наукових досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (проект прикладного дослідження за рахунок видатків Державного бюджету «Розробка Концепції регіону, що навчається, як підгрунтя ефективної регіональної освітньої політики (на прикладі Запорізької області)»).

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «інклюзивна освіта» вперше використано в Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами. Цей курикулум став першим міжнародним документом, який підкреслив необхідність проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти. У Програмі дій стосовно осіб з особливими потребами, що була прийнята на Саламанкській конференції, рекомендовано залучення фахівців

з особливими потребами до навчання, розроблення програми пільгового забезпечення доступу до освіти дорослих з особливими потребами, розроблення «спеціальних курсів, які відповідали б потребам і вимогам різних груп дорослих людей з вадами» [8].

Для України інклюзивна освіта все ще є педагогічною інновацією, а з часу ратифікації в 2009 р. Конвенції ООН про права інвалідів – одним з міжнародних зобов'язань держави. Проте в законодавстві України наявне протиріччя між задекларованим правом на рівний доступ до всіх ланок освіти для всіх людей і недостатньою можливістю його реалізації через брак умов для інклюзивної форми надання освіти. Крім того, немає механізмів упровадження інклюзії, а заходи, передбачені в окремих документах, слугують лише добрими намірами й не спираються на законодавче підґрунтя. На сьогодні в Україні деякою мірою впроваджуються інновації інклюзії в систему формальної освіти, але дорослі люди з інвалідністю практично не залучаються до програм неформальної освіти.

Розуміння інклюзії передбачає декілька ключових аспектів. По-перше, це концепція, яка реалізує соціальну модель розуміння інвалідності, згідно з якою інвалідність як поняття є результатом взаємодії між людьми, що мають порушення здоров'я, і бар'єрами, що є в зовнішньому середовищі й заважають їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Соціальна модель розуміння інвалідності стала альтернативою медичній моделі розуміння інвалідності, яка насамперед спрямовувалася на корекцію розвитку осіб з особливостями психофізичного розвитку чи осіб з особливими потребами. Інклюзія як освітня концепція постійно розвивається. Вона є важливою для формування політики та стратегій, спрямованих на усунення причин і подолання наслідків дискримінації, нерівності й виключення. Основним принципом реалізації концепції є принцип участі, що уможливорює залучення осіб з інвалідністю до життя суспільства й до процесу ухвалення рішень, а також заохочення їх до активної позиції [7].

По-друге, інклюзія – динамічний процес, спрямований на неперервний пошук ефективних способів урахування питання багатоманітності осіб, які навчаються, для задоволення їхніх освітніх потреб. По-третє, це діяльність, спрямована на виявлення й подолання бар'єрів. По-четверте, це освітня технологія, яка уможливорює заходи щодо забезпечення присутності, участі й досягнень кожного за умови підвищеної уваги, небайдужості й морального обов'язку.

Важливим для розуміння інклюзії в освіті є інструмент моніторингу – «Індекс інклюзії», розроблений у 2006 р. британськими вченими М. Ейнскоу і Т. Бутом, за участю британських педагогів, батьків, працівників управлінь освіти, науковців, представників громадських організацій і людей з інвалідністю. Цей інструмент дає можливість проаналізувати сильні та слабкі сторони організації інклюзивного навчання й на основі отриманих результатів розробити план розвитку навчального закладу. Інакше кажучи, це добірка практичних матеріалів, спрямованих на планування дій зі створення й розвитку в навчальних закладах інклюзивного навчального середовища для всіх учасників навчального процесу. «Індекс інклюзії» перекладений 34 мовами й використовується в 15 країнах світу. У 2011 р. «Індекс інклюзії» був перекладений українською і рекомендований для використання у формальних навчальних закладах України [3].

Для виконання завдань щодо розширення доступності освітніх і просвітницьких ініціатив ми спираємось на рекомендації, пов'язані з інклюзивним підходом. Хоч цей підхід в освіті відомий уже понад 20 років, проте найбільше він використовується лише у формальній освіті. Таке вузьке розуміння інклюзії не дає бажаних результатів належного включення всіх людей з інвалідністю в життя суспільства. Тому пропонуємо сприймати інклюзію в ширшому розумінні – як процес збільшення можливостей участі людини з інвалідністю й у неформальній освіті, а також як процес зниження ступеня ізоляції такої людини, оскільки основним завданням інклюзії в освіті є ліквідація соціальної ізоляції (виключення).

Першорядним механізмом для імплементації інклюзивного підходу в освіту дорослих України є створення спеціальних умов для навчання – дотримання принципу доступності, що передбачає усунення перешкод, які заважають людям з інвалідністю користуватися своїми правами й брати участь у житті суспільства. Для профілактики ускладнень здоров'я й підвищення працездатності обов'язковим є дотримання правил ергономіки щодо поєднання різноманітності видів діяльності, ергономії руху, ергономічного оформлення робочого місця тощо [2]. З цього приводу І. Колесникова конкретизує основні бар'єри, які наявні в навчанні дорослих інвалідів: фізичні (фізичні вади й обмеження, що ускладнюють включення в навчальну роботу); психологічні (брак настанови на здобуття або продовження освіти, недооцінка себе як особистості, прийняття позиції успішного учня тощо); соціальні (реалізація своїх прав на навчання

й працевлаштування, що відповідає рівню освіти; нерозуміння реальних перспектив використання здобутих знань, умінь у соціальній практиці); освітні (наявність певних прогалів у знаннях, тривалих перерв у навчанні, брак навичок навчання й самоосвіти); морально-вольові (необхідність вольових зусиль для успішності навчання) [6].

Андрагоги, які працюють з дорослими інвалідами, повинні розуміти, що активне включення інваліда в освітній процес є для нього значним досягненням, тому першорядним завданням стає необхідність допомоги в подоланні комплексу бар'єрів. Чи не найпершим бар'єром є нездатність ідентифікувати себе з роллю людини, яка успішно навчається й має перспективу подальшого застосування набутого освітнього потенціалу в різних сферах діяльності та спілкування. У такому разі необхідна зовнішня підтримка, що дає змогу сформувати відповідну освітню мотивацію, потребу в нових знаннях, починаючи з найбільш актуальних для конкретної особистості. Слід також забезпечити розширення освітнього поля інваліда за рахунок нових контактів, залучення до інформаційного пошуку з використанням сучасних технологій, завдяки чому стають очевидними конкретні освітні результати. Усе це формує досвід і мотивацію, спрямовану на досягнення успіхів у пізнанні, викликає задоволення процесом діяльності, який від задуму до завершення можна реалізувати самостійно.

Часто інваліди недооцінюють себе як повноцінних учасників і потенційних ініціаторів комунікативних зв'язків у середовищі учнів, які не мають обмежень життєдіяльності або вони є незначними. Покращити ситуацію можна за допомогою організації групових форм навчальної роботи, спрямованих на накопичення позитивного досвіду спілкування та взаємодії. Завдання андрагога – створити умови, що сприяють розвитку особистості шляхом використання діалогу, інтерпретації й аналізу різних поглядів. Цьому допомагають ефективно включення слухачів у групові форми діяльності, імітаційне моделювання, групова рефлексія, спільне виконання творчих проектів. У такій освітній ситуації інваліду легше подолати замкнутість і певні психологічні бар'єри. Освітній процес сприяє розширенню сфери соціального оточення інвалідів, створенню умов для їх включення в систему соціального партнерства. Ступінь індивідуальної активності в освітній ситуації безпосередньо пов'язаний з виходом на новий рівень розуміння можливостей навчання для подальшої самореалізації [6].

Слушною щодо порушеного питання є думка А. Герасименко й О. Шевцової про навчання такої категорії дорослих людей з інвалідністю, як студентська молодь з числа інвалідів. А. Герасименко вважає, що найважливішим є період адаптації до умов навчання у вищому навчальному закладі, набуття нового статусу, засвоєння нових соціальних ролей. Студенти з особливими потребами мають певні проблеми, які з'явилися в попередні періоди життя й навчання й істотно впливають на їхню пізнавальну активність, інтеграцію в освітнє середовище. Серед них: прогалини в знаннях; труднощі в сприйнятті навчального матеріалу; знижена працездатність, підвищена втомлюваність і виснажливність, порушення концентрації уваги; підвищена вразливість до інфекційних захворювань і, як наслідок, проблеми з відвідуванням занять; низький рівень фізичної підготовки; дефіцит комунікабельності; недостатня орієнтація в соціумі, низька соціальна активність; звичка до поблажливого ставлення, завищені уявлення про свої можливості; низький рівень мотивації щодо досягнення мети, відчуття втрати майбутнього; низький рівень самоактуалізації, нерішучість, переважання інтровертності поведінки; низька самооцінка, нерозвиненість самоконтролю; підвищена тривожність, вразливість, емоційна нестійкість, депресивні стани тощо. Негативність ситуації для студентів з обмеженими фізичними можливостями посилюється ще й тим, що майже всі вони обмежені в спілкуванні з однолітками, мають фізичні вади, дуже часто не мають можливості навіть виходити на вулицю, незахищені від зростаючого інформаційного впливу, що забезпечують електронні засоби масової інформації, які для цієї групи юнацтва є ледве не єдиним засобом зв'язку з зовнішнім світом [1, с. 41]

На думку О. Шевцової, альтернативою очному навчанню може стати дистанційне навчання інвалідів. Дистанційне навчання має такі переваги: «не потрібна присутність студента – студент може навчатися вдома, студент може отримувати високоякісний освітній продукт, зникає фактор суб'єктивного ставлення викладача до інваліда, оскільки викладач ставиться до такого студента так само, як і до всіх інших студентів (під час очного спілкування часто з'являється фактор дискримінації, ворожості або зниження вимог, порівняно з іншими учнями), студент може безперешкодно спілкуватися з одногрупниками на форумах, не викликаючи особливого ставлення до себе» [9]. Ми лише частково поділяємо думку О. Шевцової та інших науковців щодо беззаперечної доцільності

впровадження дистанційного навчання інвалідів, яке, попри позитивні моменти, має ряд недоліків: не розв'язує проблему соціалізації, значно посилює ізоляцію, ігнорує розвиток мотивації і, як результат, не завжди є продуктивним.

Перешкодами до здобуття формальної чи неформальної освіти є непристосованість навчальних закладів до навчання цієї категорії студентів (архітектурні особливості будівель, неможливість бути присутнім через віддаленість закладів освіти); невідповідність викладацького складу (брак навичок викладання й спілкування з інвалідами); низький ступінь толерантності інших студентів до осіб з інвалідністю.

Іншою важливою проблемою розуміння необхідності вищої або безперервної освіти для людей з обмеженими можливостями є поширена думка про те, що не повинно бути освіти заради освіти і метою її здобуття має бути подальше працевлаштування за фахом. Але особи з обмеженнями мають мало шансів на працевлаштування за великим спектром спеціальностей: затребуваними залишаються лише деякі спеціальності – «Психологія», «Педагогіка», «Інформаційні технології», «Бухгалтерський облік і аудит». Тому ми переконані: коли йдеться про здобуття освіти людьми з інвалідністю, то позитивним є навіть її спрямування на саморозвиток.

Для розв'язання окреслених проблем слід скористатися міжнародною практикою організації навчання осіб з інвалідністю, що поєднує два основні напрями. Перший передбачає їхню інтеграцію в життя соціуму, де створюються сприятливі умови для повноцінної взаємодії та партнерства зі здоровими людьми. Другий орієнтований на створення для навчання людей з обмеженими можливостями спеціальних установ, груп, освітніх співтовариств, інформаційного простору, пристосованого до стану інвалідності [6, с. 85]. Обидва напрями є перспективними й для України. Ми переконані, що впровадження успішного світового досвіду включення людей з інвалідністю у формальну й неформальну освіту в Україні сприятиме формуванню громадянського суспільства.

Як зазначається в Концепції освіти дорослих в Україні, «для суспільства професійне навчання інвалідів – це зниження напруженості на ринку праці, підвищення суспільної продуктивності, розв'язання соціальних проблем. Оскільки в умовах економічної нестабільності, кризового стану гуманітарної сфери інваліди виявилися однією з найбільш соціально незахищених верств населення, зусилля відповідних державних органів, які займаються проблемами

інвалідів, громадських, благодійних організацій, мають бути спрямовані на створення сприятливих педагогічних, психологічних, медичних, соціально-економічних, організаційно-правових умов і гарантій для реалізації прав інвалідів на здобуття освіти відповідно до психічних і фізичних можливостей особистості» [5].

Освіта в житті дорослих інвалідів може мати різну цільову спрямованість: підвищення наявного освітнього рівня; професійна підготовка; реалізація творчого потенціалу, інтелектуальний розвиток; адаптація до стану інвалідності; включення в соціально-громадську діяльність тощо. Основним завданням навчання інвалідів є здійснення корекції та відновлення фізичного, психоемоційного, соціального й трудового потенціалу, повернення інваліда до активної життєвої позиції та інтеграції в суспільство, відповідно до здібностей і можливостей. Незалежно від обраного напрямку, освіта дорослих людей з інвалідністю повинна ґрунтуватися на принципах:

- гуманізму (визнання самоцінності людини, співчуття, підтримка);
- розвитку й саморозвитку (індивідуальне навчання всупереч обмеженням);
- партнерства (взаємного інтересу та співпраці всіх учасників навчання);
- ангажованості (активного включення в навчання як частину життєдіяльності);
- адаптивності (адаптованість інформаційно-комунікативної системи до особливостей і обмежень людини й адаптованість інваліда до власного стану як потенційно продуктивного в соціальному плані).

Реалізація цих принципів сприятиме забезпеченню визнання права на освіту як одного з провідних фундаментальних прав людини в будь-якому віці; задоволенню освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина; урахуванню особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення; досягненню доступності, безперервності й наступності освіти; налагодженню взаємодії й партнерства державних органів, недержавних і громадських організацій у гарантуванні розвитку освіти дорослих.

Підтвердженням викладених вище думок можуть слугувати перші кроки в навчанні дорослих людей з інвалідністю, які здійснює Науково-методичний центр освіти дорослих Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького спільно з громадською організацією «Благодійне об'єднання «Соціальний фонд». Система роботи спрямована на молодь з інвалідністю, яка залучається до просвітницьких заходів,

культурно-освітніх програм і мовних курсів. Учасники тренінгових програм беруть участь у просвітницьких заходах, зорієнтованих на інтеграцію в суспільство, на посилення можливостей саморозвитку. Навчання сприяє розвитку навичок конструктивного спілкування, співпраці, відкриває нові перспективи життєвого успіху.

У системі освіти дорослих інвалідів загальновідомі дидактичні й андрагогічні принципи набувають нового змістовного значення. Відповідно до окреслених цілей і принципів, в освіті дорослих інвалідів поряд з розвитком і адаптацією на перший план виходять такі функції андрагогіки:

- компенсаторна (надолуження втрачених або нереалізованих можливостей розвитку, професійної підготовки, незручності стану обмеженості життєдіяльності);
- корекційна (внесення поправок і змін у зміст і умови навчання, відповідно до освітніх потреб, інформаційних запитів інвалідів у рамках їх реальних можливостей);
- підтримувальна (надання соціально-психологічної допомоги засобами навчання й організація супроводу інваліда на освітньому шляху) [6].

Останнім часом в Україні активізувалася робота, спрямована на інтеграцію людей з інвалідністю в суспільство, забезпечення умов для здобуття ними освіти, фахової підготовки, відповідно до їхніх потреб і можливостей. Подальшого впровадження потребує міжнародна практика, яка надає людям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти: індивідуальну, дистанційну, екстернатну, «школи консультаційних класів», «школи другого шансу», «вечірні школи», а також «включені» («інклюзивні») форми навчання [5].

Ми погоджуємось з Н. Коляденко, що «інваліди належать до однієї з найбільш соціально вразливих категорій громадян. Вони не здатні в звичайних умовах на рівних конкурувати на ринку праці зі здоровими людьми. Формування професійних знань, умінь і навичок підвищує шанси людини з обмеженими можливостями на отримання гідної роботи» [4, с. 69]. Сьогодні потрібна орієнтація навчання на розвиток компетентності людини, на забезпечення безперервного навчання й підвищення кваліфікації впродовж життя.

Для успішного навчання інвалідів необхідно, щоб зміст, методи навчання та його організаційно-педагогічні умови були максимально наближені до конкретної людини з урахуванням усього комплексу його психофізіологічних можливостей і соціального

досвіду. Сьогодні окреслені проблеми можна розв'язати, використовуючи можливості телекомунікацій і бази даних для інформаційної підтримки освітнього процесу; забезпечуючи доступ до масивів наукової, навчально-методичної інформації на базі Інтернет-класу, обладнаного робочими місцями; розвиваючи дистанційну освіту як одну з форм навчання; обладнуючи навчальні місця з урахуванням характеру депривації.

Висновки дослідження й перспективи подальшої роботи. Отже, пропонуємо розглядати інклюзію в ширшому розумінні – як процес збільшення можливостей для участі людини з інвалідністю не лише у формальній, а й у неформальній освіті, як можливість зниження ступеня її ізоляції, оскільки основним завданням інклюзії в освіті є ліквідація соціальної ізоляції (виключення). На нашу думку, освітній процес повинен бути спрямований на розширення сфери соціального оточення інвалідів, створення умов для їх включення в систему соціального партнерства. Коли йдеться про здобуття освіти людьми з інвалідністю, то позитивним є набуття ними не тільки професійних навичок, а й соціальних компетенцій, а також націленість на саморозвиток.

Андрогоги, які працюють з дорослими інвалідами, повинні розуміти, що включення інваліда в освітній процес є для нього значним

досягненням, а отже, необхідно допомогти йому в подоланні комплексу бар'єрів – фізичних, психологічних, соціальних, освітніх, морально-вольових. Завдання андрагога – створити умови, що сприяють розвиткові особистості шляхом використання активних форм навчання. Упровадження дистанційного навчання інвалідів, попри позитивні моменти, має низку недоліків: не розв'язує проблему соціалізації, значно посилює ізоляцію, ігнорує розвиток мотивації і, як наслідок, не завжди є продуктивним.

Досягнення успіху в забезпеченні розвитку освіти дорослих з інвалідністю на сучасному етапі можливе лише за умов налагодження взаємодії та партнерства державних органів, недержавних і громадських організацій. Надалі необхідно розв'язати такі проблеми, як: сприяння рівному доступу до інклюзивної освіти дорослих за допомогою інформаційної та просвітницької роботи в суспільстві; забезпечення виявлення здібностей і нахилів на стадії профорієнтації молоді з вадами здоров'я, особливо на початку дорослого життя; ухвалення комплексного підходу з використанням механізму визначення зацікавлених сторін і обов'язків держави в рамках партнерства з громадськими організаціями, провайдерами освітніх послуг у сфері формальної і неформальної освіти дорослих.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі: тези доповідей. – К.: Університет «Україна», 2011. – 470 с.
2. Ергономіка. Навчально-методичний посібник / Гервас Ольга Геннадіївна. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2011. – 130 с.
3. Індекс інклюзії [Електронний ресурс] / Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – Режим доступу: http://ussf.kiev.ua/ie_index_inclusion/ (16. 05. 2016).
4. Коляденко Н. В. Особливості організаційно-методичного забезпечення професійного навчання інвалідів / Н. В. Коляденко // Професійне навчання безробітних на виробництві (організаційно-методичний аспект): навч. посібник / за заг. ред. Л. М. Капченка. – К.: ІПК ДСЗУ, 2009. – С. 66–76.
5. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л. Б. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. – 24 с.
6. Основы андрагогики: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. И. А. Колесниковой. – М.: АСАДЕМА, 2007. – 120 с.
7. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку

References

1. *Important problems of training and upbringing people in the integrated educational environment: theses (2011)*. Kyiv: Universitet "Ukraine". [in Ukrainian]
2. Hervas, O. H. (2011). *Ergonomics. Study guide*. Uman': Publishing centre "Vizavi". [in Ukrainian]
3. *The index of inclusion. All-Ukrainian fund "Krok za krokom"*. Retrieved from: http://ussf.kiev.ua/ie_index_inclusion/ (16. 05. 2016). [in Ukrainian]
4. Koliadenko, N. V. (2009). *Specific features of organization and methodical support for vocational training of disabled people*. In: Vocational training of the unemployed at manufacture (organization-methodical aspect): study guide. Ed. by L. M. Kapchenko. Kyiv: IPK DSZU, 66–76. [in Ukrainian]
5. Lukianova, L. B. (2011). *The concept of adult education in Ukraine*. Nizhyn: PP Lysenko M. M. [in Ukrainian]
6. Kolesnikova, I. A. (2007). *The basics of Andragogics: study guide for university students*. Moscow: АСАДЕМА. [in Russian]
7. *On approval of the Concept of the state program "The national plan of actions on implementation of the Convention on the rights of disabled people and development of the system for rehabilitation of disabled people" for the period to 2020. Decree of*

- системи реабілітації інвалідів» на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 р. № 245-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=244174983> (16. 05. 2016).
8. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество (Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994 г.). – К., 2000. – 21 с.
 9. Шевцова Е. В. Специфика образования взрослых инвалидов [Электронный ресурс] / Е. В. Шевцова. – Режим доступа : <http://cprsob.ru/load/17-1-0-77> (16. 05. 2016).
 8. *the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 30 March 2011 № 245-p.* Retrieved from : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=244174983> (16. 05. 2016). [in Ukrainian]
 8. *The Salamanca Statement. The framework of actions on educating people with disabilities adopted by the World conference on educating people with disabilities: availability and quality (Salamanca. Spain, 7-10 June 1994).* Kyiv. [in Russian]
 9. Shevtsova, Ye. V. *Specific features of training of adult disabled people.* Retrieved from : <http://cprsob.ru/load/17-1-0-77> (16. 05. 2016). [in Russian]

Рецензент: Лук'янова Л.Б. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Кучина Катерина Олегівна
 kuchina.e.o@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна
 doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i16.1442>

Матеріал надійшов до редакції 19. 05. 2016 р.
Прийнято до друку 21.06.2016 р.